

Arhim. Daniil Oltean

MĂSURĂ ȘI DISCERNĂMÂNT ÎN SPIRITUALITATEA MONASTICĂ ORTODOXĂ

Introducere

În percepția lumii, trăirea călugărească este, în primul rând, o rânduială de unul singur. Acesta este, de altfel, și sensul primar al cuvântului monah: cel ce este unul, cel ce este singur. De ce preferă monahul o astfel de viață? Pentru că i se pare o cale mai directă și mai sigură către scopul propus: mântuirea sa și a semenilor. Și pentru că celălalt model viabil, cel al căsătoriei, i se pare mai complicat, nesigur, primejdios. Este vorba aici, în primul rând, de un pragmatism al alegerii.

Dificultatea înțelegerii de către lume a acestei opțiuni vine din nerecunoașterea deplinei binecuvântări pe care Biserica o acordă atât monahismului, cât și căsătoriei. Cuvintele Sfântului Apostol Pavel în acest sens au cam fost uitate sau greșit înțelese: „*Eu voiesc ca toți oamenii să fie cum sunt eu însumi. Dar fiecare are de la Dumnezeu darul lui: unul așa, altul într-alt fel. Celor ce sunt necăsătoriți și văduvelor le spun: Bine este pentru ei să rămână ca și mine. Dacă însă nu pot să se înfrâneze, să se căsătorească. Fiindcă mai bine este să se căsătorească decât să ardă*”¹. Nu există, deci, nicio contradicție între cei doi termeni, niciunul dintre ei nu este exclusivist. Căci important este scopul către care alergi și nu calea pe care ai ales-o pentru aceasta.

Spre deosebire de cei din lume, monahul este mult mai puțin preocupat de singurătate ca stare socială, căci pentru el acest aspect este văzut doar ca un mijloc de împlinire a dorului său după Dumnezeu. Întreaga literatură

1. I Cor. 7, 7-9.

ascetică, deși pornește de la necesara retragere din lume, este mai curând preocupată de problemele firești ale vieții alese și de metodele concrete de rezolvare a acestora.

Mântuirea sufletului prin izbăvirea de patimi și prin dobândirea virtuților este scopul viețuirii în mănăstire. Sfântul Vasile cel Mare scrie într-un mod explicit : „ *Viața ascetică are un singur scop: mântuirea sufletului* ”². La fel ne spune și Sfântul Ignatie Briancianinov: „ *Viața monahală constă esențial în a ne tămădui voința noastră coruptă, a o uni cu voia lui Dumnezeu și a o sfinți prin această unire* ”³. Nicio diferență, deci, față de țelul oricărei vieți creștine responsabile!

Viața în mănăstire implică, însă, o asumare mult mai curajoasă și hotărâtă a acestui scop. „ *Dacă iubești, fiul meu, să te faci ucenic al lui Hristos cu adevărat, - scrie Sfântul Vasile cel Mare - cu adevărat să-I și urmezi lui Hristos, pregătindu-te de acum înainte nu ca să te desfătezi, nici să te răsfeți, nici să ai ceva din cele ce se par dulci și veselitoare ale lumii, ci, întru ostenele duhovnicești înfrânându-ți trupul, să-ți curățești sufletul de toată pofta* ”⁴. Iar Sfântul Ioan Scărarul adaugă, după câteva secole: „ *Toți cei care intră în această frumoasă luptă dură, cu multe piedici și totuși ușoară, să știe că trebuie să se arunce oarecum în focul ispitelor și al luptelor cu ei înșiși dacă voiesc să primească într-înșii focul cel nematerialnic. Să se cerceteze fiecare pe sine și apoi să mănânce această pâine cu ierburi amare și să bea din paharul acesta cu lacrimi, pentru ca sfârșitul acestei lupte să nu-i fie propria condamnare* ”⁵.

Cel ce pornește, deci, pe calea nevoințelor călugărești se hotărăște ca dorința de întoarcere de la păcat la virtute să fie cel mai important gând al vieții sale, ca zelul său să fie nestins și inima sa mereu spre Domnul. Căci doar „ *cel ce-și păzește nestins zelul său și care până în clipa morții nu încetează a adăuga foc peste foc, fierbințeală peste fierbințeală, sânguință peste sânguință, dorire peste dorire, acela este monah credincios și înțelept* ”⁶. Regăsim aici îndemnul dintotdeauna al Părinților de a nu înceta vreo clipă

2. Sfântul Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic*, în *Scrieri*, II, P.S.B. vol. 18, p. 205.

3. Sf. Ignatie Briancianinov, *Sfaturi pentru viața duhovnicească a călugărilor*, în *Fărămiturile ospățului*, p. 63.

4. Sfântul Vasile cel Mare, *De ce chipul monahal se numește îngeresc și despre cele pe care le zice monahul la tundere*, în *Sfaturi la intrarea în monahism*, p. 65.

5. Sfântul Ioan Scărarul, *Scara raiului*, p. 146.

6. *Ibidem*, p. 152.

urcușul spre dumnezeieștile bunuri și de a nu lăsa să se stingă jarul credinței și al iubirii de cele cerești. Căci „*în aceasta constă a vedea cu adevărat pe Dumnezeu: în a nu afla niciodată o săturare a dorinței de a-L afla*”⁷.

Marea varietate a formelor de viețuire monahală, a trăirilor și nevoițelor călugărești cu greu pot fi cuprinse în câteva cuvinte⁸. Ne vom opri, de aceea, în cadrul acestui studiu, la doar câteva aspecte caracteristice ale vieții sihăstrești din spațiul ortodox, încercând să subliniem echilibrul firesc ce definește întreaga practică ascetică a monahismului oriental. *Echilibrul, dreapta socotință, discernământul* ni se par a fi marile noastre virtuți monahale și doar în funcție de ele putem fi înțeleși, cu adevărat. Nici vorbă, în practica monahismului ortodox, de practica autoflagelărilor, de ordine trapiste sau de predispoziții pentru stigmat, după cum ne sunt străine misticele extrasenzoriale sau evadările din cotidian, întâlnite prin Occident. Raportul just dintre Cruce și Înviere, dintre întristare și bucurie, dintre nevoie și contemplație, dintre cunoaștere și rugăciune este, credem, cea mai importantă caracteristică a vieții călugărilor ortodocși, căci teologia și doctrina întregă a Bisericii îndeamnă și definesc firesc aceasta.

Monahul și lumea

O analiză sistematică a trăsăturilor spiritualității ortodoxe trebuie să înceapă, întotdeauna, cu raportul dintre monah și lume. Vom încerca să surprindem această relație prin câteva elemente esențiale.

Lepădarea de lume și lepădarea de sine

7. Sf. Grigorie de Nyssa, *Viața lui Moise*, în *Scrieri*, I, P.S.B. vol. 29, p. 94.

8. O frumoasă descriere a monahului și a lucrărilor sale o avem de la Sfântul Paisie Velicicovski: „*Ce-i cu călugărul? Călugărul este împlinitorul tuturor poruncilor lui Hristos, desăvârșire creștinească, adânc de smerenie, stâlpul răbdării, neconținută aducere aminte de moarte, izvor nesecat de lacrimi, vistieria curăției, hulitorul celor stricătioase, disprețuitorul tuturor frumuseților și desfătărilor lumii acesteia, omorârea de bună voie a patimilor, mucenic și ostenitor de fiecare zi, jertfă plăcută lui Dumnezeu, sfeșnicul înțelepciunii duhovnicești pururea aprins, minte luminată, cercetașul tuturor celor văzute și nevăzute, rugăciune iute alergătoare, cugetare la Dumnezeu, inimă curată, gură care neconținut laudă pe Dumnezeu, lăcașul Sfintei Treimi, priveliște îngerilor și oamenilor, sperietorul dracilor*”. *Cuvânt de învățătură la tunderea în monahism, în Sfaturi la intrarea în monahism*, p. 78.

9. *Patericul*, p. 242.

Aparent, monahul și lumea sunt doi termeni care se exclud reciproc. Cei mai mulți dintre scriitorii duhovnicești pun un deosebit de important accent asupra depărtării de lume, gest în care ei văd condiția fără de care monahul nu poate nădăjdui la schimbarea vieții sale și dobândirea vreuncea dintre bunătățile cerești dorite. Un cuvânt din Pateric ne spune: „*Precum pe drumul cel bătut nu poate crește niciun fel de pajiște, măcar și sămânță de ai semăna, pentru că este locul pururea călcat, așa și faptele bune nu pot crește la loc călcat de gâlcevile lumești. Dar de te vei deosebi pe tine de gâlcevile lumești, atunci vei vedea adăugându-se și crescându-ți bunătățile tale*”⁹.

Radicalismul acestei cerințe vine din necesitatea unei hotărâri puternice în cel care își asumă exigențele vieții monahale și este perfect explicabil. Dincolo de el, însă, câteva firești legături între monah și lume pot fi aduse în discuție.

Prima dintre aceste legături este interpretarea termenului de *lume* nu ca realitate văzută, ci ca o predispoziție pătimasă spre păcat, de care monahul este îndatorat să fugă, într-adevăr, cu toate puterile sale. Îndepărtarea de lume nu este, pentru Sfântul Ioan Scărarul, fuga de oameni, ci „*dușmănierea de bunăvoie a materiei celei lăudate și negarea firii, pentru dobândirea celor mai presus de fire*”¹⁰, în timp ce pentru Sfântul Isaac Sirul ea este o îndepărtare de lucrurile și patimile lumii. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că „*monah este cel ce și-a desfăcut mintea de lucrurile pământești și prin înfrânare, prin dragoste, prin cântare de psalmi și prin rugăciune se lipsește statornic de Dumnezeu*”¹¹, deci nici vorbă de motivații sociale sau omenești obișnuite. Unul dintre cei mai tranșanți autori, în acest sens, este Nichita Stithatul, care scrie: „*Am auzit zicându-se că nu poate ajunge cineva la deprinderea virtuții fără retragerea în singurătate și fără fuga în pustiu și m-am mirat: cum au socotit ei să mărginească într-un loc pe Cel nehotărnicit? Căci deprinderea virtuții este readucerea puterilor sufletului la străvechea lor noblețe și întâlnirea virtuților generale în lucrarea cea după fire. Dacă e așa, e de prisos pustiu și putem intra în Împărăția cerurilor și fără el, prin pocăință și prin toată paza poruncilor lui Dumnezeu, ceea ce se poate face în tot locul stăpânirii Lui*”¹². Distincția dintre lume și răul din lume trebuie să fie, așadar, pentru monah, una fundamentală, dar

10. Sf. Ioan Scărarul, *op. cit.*, p. 144.

11. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Cele patru sute capete despre dragoste*, în *Filocalia*, II, p. 66.

12. Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință*,

ea nu trebuie să devină exclusivistă, care să îl îndepărteze de lume, ci să îl păstreze profund ancorat în planul dumnezeiesc al creației¹³.

Mai mult decât atât, monahul creștin nu fuge de lume din cauza scârbei de lume, ci din iubire față de lume. El pleacă din societate, din lumea văzută în sens social și pentru a se dedica într-un mod mai profund slujirii ei. Monahul se roagă pentru lume, o ajută prin sfat, prin îndemn, prin exemplu, prin dragoste. Mergând în pustie, el merge, de fapt, în inima lumii, pentru a înțelege lumea și pentru a o păstra în inima sa pentru vecie.

Scopul mai profund al lepădării de lume este, deci, lepădarea de sinele egoist și rău. Nu lumea în sine este rea, ci voința pervertită a omului, care transformă, de multe ori și în multe locuri, creația lui Dumnezeu într-un spațiu doar al propriilor plăceri. Fără lepădarea de rău, lepădarea de lume este inutilă.

Monahi și mireni

Un al doilea aspect al legăturii dintre monahism și lume este egalitatea ce poate fi stabilită între desăvârșirea dobândită în societate și cea dobândită în mănăstire. Contrar unor păreri exagerate, sfințenia nu este apanajul exclusiv al vieții în singurătate și nici unica soluție pentru câștigarea darurilor cerești. Este adevărat că viața de mănăstire este o viață dedicată numai lui Dumnezeu, că oamenii care trăiesc aici sunt altfel decât ceilalți, că sfinții provin mai mult din rândul monahilor, dar o regulă strictă nu poate fi aplicată în acest sens, căci ambele căi, cea din lume și cea din mănăstire, sunt la fel de binecuvântate de Dumnezeu și Biserică, după cum am arătat deja. O apreciere superlativă și nerealistă la adresa viețuirii sihăstrești este la fel de dăunătoare ca și cea comună, în mod obișnuit peiorativă sau neinteresată.

în *Filocalia*, VI, p. 214-215.

13. „De vrei să vezi bunătățile ce le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El, mută-te în pustiul lepădării de voia ta și fugi de lume. Dar care este această lume? Pofta ochilor trupului, trufia gândurilor și amăgirea celor văzute. De vei fugi de această lume, îți va răsări ție lumina de dimineață, vei vedea viața în Dumnezeu și-ți vor izvorî curând lecurile sufletului tău, adică lacrimile. Te vei schimba cu schimbarea dreptei Celui Preaînalt și de atunci nu se va mai apropia de cortul tău biciul patimilor. Și așa, petrecând în mijlocul lumii și al poporului, vei fi ca unul ce petrece în pustiul și nu vede om. Iar de nu vei fugi așa de lumea aceasta, nu-ți va aduce nimic fuga de lumea văzută pentru desăvârșirea virtuților și unirea cu Dumnezeu“, Nichita Stăniulescu, *op. cit.*, p. 216.

14. Cf. Antonie Plămădeală, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, p. 20.

Un exemplu bine cunoscut este dat de o pildă din viața Sfântului Antonie cel Mare: „*Se zice că Sfântul Antonie ar fi întrebat într-o zi pe Dumnezeu, în rugăciune, dacă este cineva care îl întrece în virtute și care i-ar putea sluji drept model de viață duhovnicească. I s-a poruncit să meargă în orașul Alexandria și primul om pe care îl va întâlni pe stradă, la intrarea în oraș, va fi acela prin care Dumnezeu îi va da răspunsul. A făcut așa și pe primul întâlnit l-a întrebat: «Cine ești?» - «Un curelar», a răspuns acela. - «Și cu ce te ocupi?» - «Cu meseria mea, firește, slujesc oamenilor.» - «Și care sunt virtuțile tale? Cum te nevoiești? Ce asceză faci?» - «Nu fac nimic și nu am nici o virtute.» - «Bine, bine, dar cum slujești lui Dumnezeu? Spune-mi, pas cu pas, cum îți petreci zilele?» - «Ei bine, dimineața, după ce mă scol, mă așez pentru câteva clipe în fața lui Dumnezeu și mă gândesc că, în tot acest mare oraș care este Alexandria, nu este păcătos mai mare ca mine. Și seara, înainte de a mă culca, mă așez din nou câteva clipe în fața lui Dumnezeu și din nou mă gândesc că în tot acest mare oraș, Alexandria, nu este un păcătos mai mare ca mine»¹⁴.*

Alte numeroase exemple din Pateric și Viețile Sfinților demonstrează că nu de puține ori sihaștrii au avut ce învăța de la oamenii din lume, la prima vedere mai simpli și nu atât de râvnitori în dobândirea mântuirii.

Explicarea acestei atitudini și a modului practic de corectă asumare a vieții de familie este rezumat, culmea!, tot de un monah: „*Am auzit pe unii care petrec în lume, indiferenți de mântuirea lor, zicându-mi: «Cum am putea, căsătoriți fiind și cuprinși de grijile lumești, să urmărim viața monahicească?» Acestora le-am răspuns: «Săvârșiți toate faptele bune pe care le puteți face; nu defăimați pe nimeni, nu furați de la nimeni, pe nimeni să nu înșelați, nu loviți pe nimeni, nu urâți pe nimeni, nu lipsiți de la sfintele slujbe, compătimiți pe săraci, nu smintiți pe nimeni.... Dacă astfel veți făptui, nu veți fi departe de împărăția cerurilor»¹⁵.*

Monahii și mirenii nu se constituie, deci, în două grupări fundamentale potrivnice. Chiar dacă mijloacele pe care fiecare dintre ei le folosesc sunt diferite, scopul trebuie să fie același. Exagerările sau excluderea reciprocă, uneori întâlnite, mai ales din partea celor din lume, nu sunt specifice unei spiritualități firești și echilibrate

15. Sf. Ioan Scărarul, *op. cit.*, p. 150.

16. *Patericul*, p. 9.

Însingurare și filantropie

În mod firesc, monahului îi este proprie însingurarea. Chiar și în viața de obște, călugărul rămâne într-un fel de singurătate, care se manifestă, însă, într-o comunitate plină de iubire.

Monahismului ortodox îi este proprie, pe de altă parte, și o foarte firească și necesară deschidere spre lume, nu în sensul implicării lui în probleme concrete ale acesteia, ci în calda slujire pe care mănăstirea a manifestat-o pentru cei care au căutat rugăciune, alinare, sfat și cuvânt bun la porțile ei. Chiar și tradiția ascetică, anahoretică a monahismului se regăsește în această dimensiune filantropică. „*De vom dobândi pe fratele, pe Dumnezeu dobândim; iar de vom sminti pe fratele, lui Hristos greșim*”¹⁶, scrie, în acest sens, Sfântul Antonie cel Mare.

Cea mai importantă formă prin care monahii își manifestă iubirea față de toată lumea este rugăciunea. Monahii se roagă pentru toți, și pentru cei care cer aceasta, și pentru cei care sunt așezați în pomelnice de rude sau prieteni, și pentru cei care nici nu știu că cineva se roagă pentru ei. Poate că oamenii vor înțelege, într-o zi, că tocmai această smerită rugăciune a monahilor este, cum spune Sf. Ioan Scărarul, „*susținătoarea lumii*”¹⁷.

În plus, într-un mod extrem de concret, monahii sunt deschiși și primitivi față de toți. Faptul că ușile bisericii mănăstirești, trapezei și arhondaricului stau deschise cel puțin trei zile oricărui vizitator, fără ca acestuia să i se pretindă vreo plată, este, poate, cea mai bună dovadă în acest sens. Trebuie adăugate, de asemenea, disponibilitatea dintotdeauna a călugărului pentru orice pelerin, îndelunga spovedanie a credincioșilor la marii duhovnici, rolul cultural și filantropic jucat de marile lavre în spațiul ortodox, implicațiile strategice și militare ale centrelor sihăstrești din țara noastră, dar nu numai, și exemplele ar putea continua.

Porunca cea mare a iubirii aproapelui, oricine ar fi acesta, trebuie împlinită și în mănăstire, și ea nu trebuie să fie împiedicată de fireștile obligații spirituale și duhovnicești. Ca monah trebuie „*să fii gata spre slujire din toată inima, cu toată dragostea, cu toată dăruirea. Să te lipsești de masa ta, dând-o altora sau s-o amâni pentru a sluji pe alții la masă, dar nimeni să nu știe de asta. Să nu te duci la biserică atunci când ai de slujit un călător obosit și flămând sau un oaspete, dar să nu te lauzi sau să te plângi*”

17. Sf. Ioan Scărarul, *op. cit.*, p. 494.

18. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 378.

*din cauza aceasta. Să-ți faci rugăciunea în taină și slujirea s-o consideri rugăciune. Să fii întotdeauna liber pentru altul. Să însoțești rugăciunea cu fapta. Și invers*¹⁸.

Doar așa monahul poate împlini și cea de-a doua semnificație a numelui său, aceea de păstrător și garant al unității lumii, căci *monos* înseamnă și *cel singur*, și *cel unit cu întreaga lume*¹⁹. Și doar astfel solitudinea sa înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor va fi completată și desăvârșită de o solidaritate caldă și adevărată față de toți semenii săi.

Comunitatea monastică

Un necesar echilibru duhovnicesc trebuie să existe nu numai în cadrul relației dintre monahi și lume, ci și în interiorul comunității monastice, indiferent de modul în care este ea organizată.

Viață anahoretică și viață cenobitică

Absența unui principiu unic de organizare a mănăstirilor ortodoxe este o caracteristică surprinzătoare pentru cel neinițiat. Se știe că monahismul a fost definit la început ca spațiu al viețuirii singuratice sau al locuirii împreună a câtorva frați. Mai apoi au apărut marile obști călugărești și s-au fixat cadrele generale ale trăirii în comun, dar aceasta nu a adus cu sine suprimarea celorlalte forme prin care monahul poate tinde la desăvârșire. Nici astăzi nu există o regulă în acest sens, așa încât fiecărui începător îi este permisă alegerea felului în care se angajează să trăiască departe de lume. Sfinții Părinți recomandă chiar ca opțiunea aceasta să fie făcută cu mare grijă²⁰. Dar recomandarea cvasi-generală este pentru viața de obște.

Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Teodor Studitul și alți Sfinți Părinți sunt categorici în această privință. „*Locuirea la un loc cu alții este mai sigură decât singurătatea*”²¹, scrie și Nichita Stithatul. Doar în comunitate novicele poate începe o autentică viață duhovnicească, deoarece relațiile cu ceilalți, ascultarea cu care este dator și permanenta supraveghere a su-

19. „*Monahul reduce totul la unitate. Nu în sensul reducerii la individ, la individualism, căci mănăstirea e unitate de frați. Monahul are sensul unității. Refuză diviziunea. Refuză dezmembrarea. Monahul zice «eu» numai când e vorba de păcatele sale, dar în fața lui Dumnezeu se mărturisește ca «noi», mărturisind păcatele tuturor*”, Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 310.

20. „*Cei care voiesc a sluji din toată inima lui Hristos, înainte de orice trebuie să aibă grijă a-și alege, după sfaturile părinților duhovnicești și prin pricepere proprie, locurile, felurile de viață, așezările și ocupațiile cele mai potrivite. Căci nu toți pot duce viața de*

periorilor săi îl pot izbăvi mai ușor de patimi, obiceiuri și gânduri care ar putea fi mai greu descoperite în pustie. Cel care trăiește de unul singur își *îngroapă* doar răutatea, pe când cel care trăiește în obște *taie* rădăcina și pricina tuturor păcatelor sale. Cel care trăiește de unul singur se luptă de unul singur. În schimb, cel care este împreună cu alții sprijină și este sprijinit de cei împreună luptători cu dânsul²². Cel singur este singur și în încercări, fără să aibă mâna întinsă a celorlalți către dânsul. Monahul din obște este, însă, mereu în legătură. Mai mult, căldura sufletească și sprijinul concret al aproapelui îi pot aduce pacea și bucuria netrecătoare a psalmistului, pentru a mărturisi și el că bine este să locuiască frații în unire²³.

Pe un stadiu mai înalt al vieții duhovnicești, Părinții nu exclud, însă, viețuirea în singurătate sau chiar viața de sine în cadrul unei obști organizate, așa cum se întâmplă, de fapt, în nenumărate cazuri, dar povățuiesc mereu la deplină maturitate în momentul înfăptuirii acestui pas, iar unii dintre ei recomandă, chiar, ca despărțirea de obște să fie doar una temporară, care să ia sfârșit după exercitarea și dobândirea virtuților sihăstrești.

Motivația profundă a acestor îndemnuri este tradiția duhului comunitar

sihăstrie, din pricina lăcomiei, după cum, iarăși, nu toți pot trăi în cenobie, din pricina caracterului lor irascibil. Fiecare, dar, să se cerceteze care îi este viața cea mai potrivită“, Sf. Ioan Scărarul, *op. cit.*, p. 152.

21. Nichita Stithatul, *op. cit.*, p. 217.

22. „*Cel care în mijlocul taberei împărătești, sprijinit de generali și de căpetenii de oaste și îmbărbătat de ei, nu poate să dovedească vreo vigoare și vreo vitejie în lupta împotriva vrăjmașilor sau să răpună măcar pe vreunul dintre ei, cum va lupta singur și în mijlocul multor zeci de mii de vrăjmași și cum va putea arăta vreo ispravă ostășească, lipsit fiind de experiența războiului? Iar dacă aceasta este cu neputință în cele omenești, cu atât mai mult în cele dumnezeiești. Căci cum va cunoaște, fugind în pustiu, năvălirile dracilor și tăbărârile nevăzute și nearătate ale patimilor? Sau cum va porni război împotriva lor, de nu se va fi deprins mai înainte cu tăierea voii, în mijlocul obștii de frați, sub un povățuitor încercat într-un astfel de război nevăzut și mintal?*“, Nichita Stithatul, *op. cit.*, p. 215.

23. „*Ce este asemenea acestei viețuiri și ce este mai fericit? Ce este mai strâns decât contopirea și unirea aceasta? Și ce este mai plăcut decât acest amestec de obiceiuri și suflete? Cel bolnav cu trupul are alături pe mulți, suferind împreună cu el, prin compătimire. Cel bolnav și căzut cu sufletul are alături pe mulți care îl tămăduiesc și îl scoală. Unii altora robi și unii altora stăpâni, într-o libertate desăvârșită își arată unii altora slujirea cea mai osârdnică, pe care nu a adus-o asupra lor silnic vreo nevoie sau primejdie care, de obicei, pricinuiesc multă mâhnire celor căzuți în ele, ci pe care a întemeiat-o cu bucurie voința liberă a minții lor*“, Sf. Vasile cel Mare, *op. cit.*, p. 23.

24. A. Homiakov, *Opere alese*, apud Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 92-93.

al teologiei ortodoxe, mereu preocupată de împlinirea poruncii iubirii prin unitatea de credință și simțire, dar și prin unitatea văzută a viețuirii în comuniune, după modelul Sfinților Apostoli și al primelor colectivități creștine. Numai așa ne putem mântui, după A. Homiakov, căci „*știu că atunci când unul dintre noi cade, cade singur, dar de mântuit nu se mântuiește nimeni singur; cine va fi mântuit, va fi mântuit în Biserică, fiind un mădular al ei, în unire cu ceilalți credincioși. Dacă cineva iubește, el este în obștea iubirii. Dacă cineva crede, se găsește în obștea credinței. Se roagă cineva? Este în obștea rugăciunii*”²⁴. Este bine cunoscut, în acest context, exemplul bătrânului din *Pateric* care a putut dobândi luminare de la Dumnezeu doar atunci când a cerut sprijin aproapelui său²⁵.

De aceea singurătatea și obștea trebuie privite mereu, în monahism, într-un firesc echilibru, neuitând că scopul pe care și-l propun și eremiții, și cei care trăiesc în comunitate este și trebuie să fie același.

Regulă și libertate

Mănăstirea pare a fi, la prima vedere, spațiul unei supunerii absolute. Nu se întrezărește prea multă libertate exterioară, nu se manifestă, în afară, opțiuni și dorințe personale. Deși ascultarea este, într-adevăr, unul dintre cele mai importante voturi călugărești, monahismului ortodox nu îi este, totuși, proprie această impresie superficială. Străin de duhul liberal și superficial al protestantismului, călugărul ortodox este la fel de departe și de cel absolutist și coercitiv al catolicismului. El a trăit mereu la mijlocul distanței dintre ascultare și libertatea de opinie sau de mișcare, fără să i se pară vreodată că cei doi termeni se exclud reciproc. Este aici înțelepciunea Părinților Bisericii noastre care, fără să lase pe nimeni să se conducă după voia sa, nu au redus niciodată persoana umană la condiția unui instrument

25. „*Povesteam unii pentru un bătrân oarecare că a petrecut 70 de săptămâni mâncând o dată pe săptămână. Și se ruga lui Dumnezeu pentru un cuvânt din Scriptură, să i-l descopere Dumnezeu, și nu-i descoperea lui Dumnezeu. Astfel, a zis în sine: Deși am făcut osteneală, încă nimic n-am câștigat. Voi merge de acum la un frate al meu și-l voi întreba. Și dacă a închis chilia sa, vrând să plece, a fost trimis îngerul Domnului la dânsul, grăind: 70 de săptămâni ai postit și nu s-a apropiat rugăciunea ta de Dumnezeu. Iar când te-ai smerit a ieși la fratele tău sunt trimis să-ți vestesc ție cuvântul; și acestea spunându-i-le a plecat de la dânsul*“, *Patericul*, p. 337.

26. „*Conștiinței ortodoxe îi este străină ideea de autoritate, înțeleasă ca o constrân-*

fără de voință și personalitate, ci au introdus-o, prin liberă acceptare, într-un sistem mântuitor, prin care au călăuzit-o spre curățare și desăvârșire.

De aceea mănăstirile ortodoxe nu au reguli stricte și amănunțite, deși, în principiu, ele se conduc după Regulile Sfântului Vasile cel Mare. La întrebarea „*Care sunt aceste reguli?*“, cu siguranță puțini monahi ar putea să răspundă, dar, la fel de sigur, toți ar ști să recunoască aceste principii teoretice în viața lor de zi cu zi și să nu le accepte pe cele care nu ar corespunde rigorilor traiului monahal. Modul de aplicare a regulilor diferă de la o mănăstire la alta, de la o regiune la alta, de la un popor la altul, dar duhul lor este același și diferențierile sunt ne semnificative. Căci regula nu a definit niciodată spiritualitatea monastică de la noi, ca în unele ordine occidentale, ci a creat doar un cadru propice unei autentice înnoiri spirituale²⁶.

Lipsa unei reguli universale poate fi observată în cele mai diverse aspecte ale vieții de mănăstire. Ascultările sunt rânduite diferit, în funcție de capacitatea și puterea celor care le primesc. Sfaturile duhovnicești ale bătrânilor pot fi diferite în cazul aceleiași întrebări a unui novice, după cum povețele Sfântului Antonie cel Mare erau altele pentru fiecare dintre cei care veneau la dânsul. Totul este în schimbare, pentru că viața este mereu alta. Iar monah iscusit este tocmai cel care știe să aleagă în fiecare clipă arma cu care să lupte și regula căreia să i se supună, pentru a dobândi bucuria izbânzii.

Monahul trebuie să se păzească, deci, atât de o greșită înțelegere a principiului ascultării, care duce la anularea personalității umane, cât și de o asumare necălugărească a libertății, care duce la anarhie. Sursa profunde legături între regulă și libertate este iubirea ca principiu organizator al acestora²⁷. Iubirea autentică este cea care fixează reguli de viațuire și comportament și tot ea este cea care le schimbă, firesc, atunci când este cazul. Iubirea dă viață supunerii mănăstirești, întărește spiritul de jertfă, hrănește cugetul cu dulceața roadelor ascultării și înțelegerii. „*Dragostea îi supune unii altora pe cei liberi și libera alegere le păzește libertatea*“²⁸. Astfel putem înțelege, încă o dată, marea frumusețe a Ortodoxiei, pentru care „*iubește și fă ce vrei*“ este ultima poruncă și, totodată, cea care deschide

gere exterioară, fie ea chiar spre mântuire, tot așa cum îi este străină și ideea de libertate întemeiată numai pe puterile omenești“, Antonie Plămădeală, *op.cit.*, p. 78.

27. „*Numai în perspectiva și în climatul iubirii, când iubirea devine principiu organizator al autorității și al libertății, autoritatea nu mai înseamnă tiranie, iar libertatea nu mai înseamnă anarhie*“, Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 78.

28. Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt pustnicesc către monahii care viețuiesc în mănăstiri*

poarta tuturor celorlalte.

Monahi și monahii

Există unele voci care apreciază mai mult fie pe monahi, fie pe monahii. Tendința este departe de orice tradiție monastică autentică, pentru că atât bărbatul, cât și femeia sunt văzuți ca fii ai lui Dumnezeu și următori ai poruncilor Lui. În timp au existat, este drept, destule diferențieri de ordin social, cultural sau organizatoric între mănăstirile de călugări și cele de maici, dar ele au rămas toate într-o unitate spirituală care nu trebuie să fie ignorată.

Nu se poate spune că doar monahii au excelat în râvna pentru apărarea dreptei credințe și pentru o spiritualitate mai înaltă, așa cum nu se poate spune că doar monahiile au avut simțul frumosului și al organizării practice a mănăstirilor. Căci există în istoria monahismului multe fapte minunate și modele de viață desăvârșite care au venit din rândul femeilor sfinte, după cum există destule exemple de mari lavre călugărești întemeiate și organizate de monahi.

Diferențierea dintre monahi și monahii este, de aceea, forțată și păgubitoare, ca orice încercare de a rupe unitatea internă a vieții spirituale, în general.

Străduința personală

Un necesar aspect propus spre analiză este cel al echilibrului care trebuie să existe în viața personală a fiecărui monah. Spiritualității monastice românești îi sunt străine, în general, exagerările de atitudine și de comportament care au mai fost sesizate în alte locuri. Fără a propovădui nicidecum indiferența și laxismul în viața de mănăstire, tradiția călugărească cheamă mereu la evitarea misticismului bolnăvicios, a exagerărilor „în sus“, a manifestărilor prea îndrăznețe sau a predilecției pentru senzațional, toate străine duhului monastic autentic.

Îndreptare și desăvârșire

Monahul trăiește permanent între dorința de îndreptare și dorința de desăvârșire, între efortul ascetic personal și contemplația mistică. Teoretic

după rânduiala și așezământul vieții de obște, în Cuvinte despre ascultare, p. 23.

29. „De nu ai fapte, să nu vorbești despre virtuți“, spune Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre*

cienii mai noi ai drumului spre mântuire au și împărțit, de altfel, urcușul omenesc spre Dumnezeu într-o etapă a izbăvirii de patimi, a lucrării poruncilor și o alta a dobândirii virtuților, a contemplării rațiunilor negrăite. Într-un perfect acord cu întreaga literatură ascetică a Sfinților Părinți, pocăința și despățimirea au fost așezate la temelia vieții în Hristos, iar iluminarea și contemplația au fost privite ca încununări ale nevoințelor căutătorului de Dumnezeu.

Însă nu toți autorii privesc la fel raportul dintre făptuire și contemplație în monahism. Unii acordă o importanță sporită lucrării poruncilor, fără să insiste prea mult pe darurile spre care ar trebui să tânjească nevoitorul, lăsând aceasta, oarecum, la experiența fiecăruia dintre ei²⁹. Alții, dimpotrivă, fără să ignore importanța ascezei și a înfrânarilor, întăresc mai ales dorința de împlinire a scopului ultim al viețuirii creștine, întâlnirea cu Dumnezeu³⁰.

O posibilă exagerare este cea a unei asceze severe, care depășește posibilitățile trupești ale nevoitorului. Postul, privegherea, nevoința trupească duse la extrem pot provoca mai mult rău decât practicarea lor echilibrată, ca metode de luptă și de transformare duhovnicească. La fel, monahul preocupat doar de idealul sfințeniei personale, de rugăciunea isihastă, de harisme și minuni se îndepărtează de tradiția mântuitoare a monahismului, căzând de multe ori în fapte sau gânduri pierzătoare de suflet. Căci în mănăstire, de multe ori trebuie avută mai multă grijă cu cel râvnitor decât cu cel păcătos.

Iată de ce o percepție echilibrată a raportului dintre îndreptare și desăvârșire definește exact specificul Ortodoxiei. Căci și nevoința și contemplația sunt prezente încă de la început în viața monahului³¹, se împletesc apoi armonios în întregul său șir de experiențe duhovnicești și nu încetează să se manifeste chiar și în ultimele clipe ale vieții sale³². Monahului îi este greu

nevoință, în *Filocalia*, X, p. 291.

30. Sfântul Simeon Noul Teolog scrie privitor la acest din urmă aspect: „*Da, prieteni, sculați-vă și nu rămâneți în urmă, da, nu vorbiți împotriva noastră, amăgindu-vă pe voi înșivă! Nu spuneți: este cu neputință să dobândim Duhul dumnezeiesc. Nu spuneți, putem să ne mântuim și fără El. Nu spuneți că se poate împărtăși cineva de El în chip neștiut. Nu spuneți că Dumnezeu nu e văzut de oameni; nu spuneți că oamenii nu văd lumina dumnezeiască sau chiar că este cu neputință aceasta în timpurile de față. Nu e niciodată cu neputință aceasta, prieteni, ci e foarte cu putință celor ce voiesc; dar numai celor ce viața le-a produs o curățare de patimi și le-a făcut curat ochiul înțelegerii*“, Imnul 27, în D. Stăniloae, *Studii de teologie dogmatică ortodoxă*, p. 502.

31. Sfântul Ioan Scărarul scrie că „*toți cei care au părăsit de bunăvoie viața, negreșit au*

să spună unde se termină perioada nevoițelor ascetice și unde începe cea a contemplațiilor mistice pe parcursul unei întregi existențe. El înțelege, în schimb, că drumul său este unul al urcușurilor și coborâșurilor succesive și știe să nu se teamă de eșecuri sau să se bucure prea mult de izbândă.

Îndepărtarea de rău și sporirea în bine formează, astfel, un tot armonios. „În conștiința și în practica vieții duhovnicești din Răsăritul ortodox de astăzi și din Biserica Ortodoxă Română, în special, calea activă nu se delimitează strict de cea contemplativă. Evident, nu se poate ajunge la starea în care predomină contemplația, fără multă osteneală activă în vederea purificării de patimi, dar cu osteneala se poate rămâne și numai la etapa luptei, fără să se ajungă la contemplație. Etapa luptei nu e, însă, mai prejos de contemplație și nu înseamnă că cineva de pe cale nu e realizat”³³. Îndreptarea și desăvârșirea sunt, în fapt, fațetele distincte ale aceluiași efort spre mântuire.

Muncă și rugăciune

Viața cotidiană a monahilor, fie că se desfășoară de sine, sub povățuirea unui părinte duhovnicesc, fie în obște, este dominată de încă un echilibru major: cel dintre muncă și rugăciune.

La o percepție grăbită, monahul ar fi îndatorat să se îndeletnicească doar cu rugăciunea. Motivațiile retragerii sale din lume îl îndreptățesc la aceasta, exemplul evanghelic al Mariei, sora Martei, îi fundamentează comportamentul, literatura ascetică îl îndeamnă spre o astfel de abordare. În realitate, însă, fișcul vieții călugărești nu poate fi asigurat fără o activitate fizică, concretă. Întreaga tradiție este categorică în această privință³⁴. Munca este necesară pentru asigurarea hranei de zi cu zi, este o bună metodă de luptă împotriva patimilor și, nu în ultimul rând, este o cale de împlinire

făcut aceasta fie pentru împărăția viitoare, fie pentru mulțimea păcatelor, fie pentru iubirea de Dumnezeu. Iar dacă ei nu au fost călăuziți de niciunul din scopurile mai sus amintite, îndepărtarea lor de lume este fără de niciun sens”, op. cit., p. 144. Regăsim aici, împreună, cele două aspecte fundamentale menționate.

32. Sunt bine cunoscute exemplele sfinților care, în ultimele clipe ale vieții, transfigurați în bucuria întâlnirii cu Dumnezeu, mărturiseau că abia de acum doresc să pună început bun pocăinței lor.

33. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 193.

34. „Se spunea pentru avă Ioan Colov că a zis odată fratelui său celui mai mare: voi am

a poruncii iubirii aproapelui prin milostenia față de cel în suferință. Toate aceste motivații au impus dintotdeauna *labora* alături de *ora* ca o dimensiune firească a vieții monahului.

Pentru unii monahi nu există nimic în afara rugăciunii. Nici lucruri, nici oameni, uneori nici măcar Dumnezeu. Există monahi care se roagă doar pentru a se ruga, după cum sunt și destui cărora li se pare că se roagă cu adevărat. Varietatea de cazuri din acest domeniu este impresionantă. Există, însă, din păcate, în practica vieții mănăstirești și destule situații în care, de dragul activității de organizare sau construcție dintr-o mănăstire, rugăciunea și viața duhovnicească mai înaltă sunt neglijate fie la nivel personal, fie la nivel comunitar.

Fundamentul teologic al raportului just dintre muncă și rugăciune trebuie căutat în grija pe care gândirea răsăriteană a acordat-o mereu trupului și sufletului deopotrivă, cu respectarea rolului fiecărui element constitutiv al ființei umane în dobândirea mântuirii. Trupul nu trebuie uitat sau ignorat, căci el este templu al Duhului Sfânt, vehicul pe calea spre cer și împreună pătimitor cu sufletul celei de-A Doua Veniri a Mântuitorului Iisus Hristos. Sufletul, la rândul său, nu trebuie supralicitat și izolat într-o frumoasă neimplicare la viața lumii. Departate de mistica intelectualistă sau spiritualistă propusă de unii alexandrini și preluată, mai apoi, de tradiția romano-catolică și protestantă, teologia ortodoxă a căutat mereu să prezinte modelul desăvârșirii omului în cadrul firesc pe care acesta îl ocupă între lumea sensibilă și cea inteligibilă încă de la creația lumii.

Doar așa pot fi receptate, deopotrivă, și nevoințele ascetice, și trăirile mistice. Și doar așa munca și rugăciunea pot fi înțelese ca cele două aripi prin care omul se poate înălța spre cele dorite.

Minte și inimă

fără de grijă să fu, precum îngerii sunt fără de grijă, nimic lucrând, ci nelipsit slujind lui Dumnezeu. Și dezbrăcându-se de haină, a ieșit în pustie. Și făcând o săptămână, s-a întors către fratele său și, după ce a bătut în ușă, l-a auzit pe dânsul, mai înainte de a deschide, zicându-i: tu cine ești? Iar el a zis: Eu sunt Ioan, fratele tău. Și răspunzând i-a zis lui: Ioan s-a făcut înger și nu mai este între oameni. Iar el i se ruga zicând: Eu sunt! Și nu i-a deschis lui, ci l-a lăsat până dimineață să se trudească. Iar mai pe urmă, deschizându-i, i-a zis: Om ești, trebuință ai să lucrezi iarăși ca să te hrănești. Și i-a făcut metanie zicând: Iartă-mă!“, Patericul, p. 97.

35. Sf. Grigorie Sinaitul, *Capete după acrostih*, în *Filocalia*, VII, p. 137.

Monahii vin în mănăstire cu firea lor și nu și-o schimbă, de multe ori, cu ușurință. Unii sunt oameni mai simpli, mai intuitivi, mai calzi sufletește, alții sunt mai raționali, poate școliți intelectual. Cele două tipologii nu epuizează, bineînțeles, diversitatea psihologică a monahilor din mănăstiri, dar au fost alese pentru a marca încă o posibilă scindare a unității duhovnicești dintre membrii comunității călugărești.

Monahul așa-zis intelectual este preocupat de o cunoaștere teoretică și rațională a lui Dumnezeu. El cade ușor prin minte, căci își închipuie repede că a ajuns pe treapta contemplației și a desăvârșirii.

Monahul sentimental și pios este repede impresionat de lucruri, fapte și gânduri neobișnuite. El are o credință intuitivă, firească, dar de multe ori neînțelegătoare. Crede că se roagă cu sufletul, când de fapt trăiește doar în imaginație și dorință.

Nici unul, nici altul nu pot fi modele totale pentru omul duhovnicesc, care trebuie să înțeleagă corect cu mintea și să simtă profund cu sufletul. „*Dacă mintea n-ar primi în mână puterea rugăciunii, ar fi cu neputință să zdrobească păcatul și puterile potrivnice*”³⁵, spune Sfântul Grigorie Sinaitul. Teologul trebuie să se roage dacă vrea să-și justifice cu adevărat numele, iar cel care se roagă cu adevărat devine teolog, după cuvântul lui Evagrie.

În tradiția Sfinților Părinți, termenii de *minte* și *inimă* au deja alte înțelesuri. Ei vorbesc mult despre lucrarea minții și despre trezvia minții, care sunt foarte diferite de intelectualismul facil promovat de unii monahi. La fel, termenul *inimă* din spiritualitatea filocalică indică nu atât sentimentele sufletului, cât centrul, adâncul firii omenești. De aceea, Sfântul Isaac Sirul spune că „*mintea este una din simțirile sufletului, [iar] inima este cea care cuprinde și ține la un loc simțirile dinăuntru; ea este rădăcina*”³⁶. Nu întâmplător marii isihăști au vorbit despre coborârea minții în inimă, adică despre unificarea tuturor forțelor sufletești și dăruirea lor lui Dumnezeu, Care Se sălășluiește prin Duhul Său în adâncul ființei noastre, în inimă.

Cu aceste sensuri, mai profunde, devierile de înțelegere și de comportament din viața monahală devin și mai de neînțeles.

Întristare și bucurie

Viața duhovnicească a monahului se mișcă între plânsul pentru păcate

36. Sf. Isaac Sirul, *op. cit.*, p. 415.

și bucuria căutării și întâlnirii cu Dumnezeu. Un echilibru trebuie să existe și în acest domeniu al vieții sufletești, dar puțini sunt cei care îl realizează.

Atunci când monahul nu este indiferent pentru mântuirea lui, firea își spune de cele mai multe ori cuvântul. Cel trist prin fire va prefera să-și plângă păcatele, cel optimist și încrezător va fi plin de nădejde în mila lui Dumnezeu. O pildă din Pateric despre doi frați care, după o cădere, au cerut să se întoarcă la mănăstirea pe care o părăsiseră, este relevant în acest sens: „*Iar părintele văzând căința și umilința lor, făcându-i-se milă de dânșii, i-a primit și le-a dat canon de pocăință și de iertare. A poruncit iconomului său să-i pună la închisoare un an deplin, la locuri deosebite unul de altul și să le dea ca mâncare și băutură pâine și apă amândurora întocmai. Iar dacă s-a plinit anul închisorii și al canonului lor, a poruncit părintele și i-a scos de la închisoare. Și unul era galben la față și uscat ca chipul mortului, iar celălalt era vesel și luminat la față ca și cum ar fi fost la o mare desfătare, de care lucru foarte se minunau frații, știind că pâine și apă li se dăduse amândurora la fel. Și l-au întrebat pe cel galben și uscat la față să spună cum trăia și ce făcea și ce gânduri îl luptau pe el șezând la închisoare. Iar el le-a spus, zicând: Eu, fraților, alte gânduri nu aveam, decât că gândeam la răutățile faptelor pe care le-am făcut și la veșnicele munci și de frica aceea mi s-a lipit trupul de oase. După aceea l-au întrebat și pe celălalt zicând: Iar tu ce gândeai șezând la închisoare? Răspuns-a lor acela zicând: Eu nu gândeam altceva fără numai mulțumeam și slăveam pe Dumnezeu că m-a miluit și m-a scos din viața cea spurcată și m-a izbăvit din robia lumească și de muncile cele veșnice și iar m-a adus în viața și cinul îngeresc. Și au cunoscut părinții că amândoi au făcut întocmai pocăința lor către Domnul și așa s-au mântuit*”³⁷.

Întristarea și bucuria, gândul la moarte și nădejdea în mila lui Dumnezeu conturează chipul monahului echilibrat, pentru care împlinirea sensului profund al vieții sale este mai importantă decât modul concret în care se înfăptuiește aceasta. Sinteza celor două atitudini este sugestiv definită de Sfântul Ioan Scărarul: „*Păstrează cu grijă această fericită tristețe a cuvioasei pocăințe care produce o adevărată bucurie și nu înceta a o lucra în tine până ce nu te va ridica deasupra tuturor celor lumești și te va prezenta*

37. Patericul, p. 286-287.

curat înaintea lui Hristos³⁸.

Virtutea drepte socotințe

Considerată cea mai importantă virtute practică a monahului, dreapta socotință este, firească, și una dintre chemările și poruncile cele mai greu de înțeles și de împlinit, adresate celui doritor de desăvârșire.

Într-o discuție a părinților din pustia Egiptului istorisită de Sfântul Ioan Casian, Sfântul Antonie cel Mare consideră discernământul ca cea mai mare virtute. Tot Sfântul Ioan Casian arată că discernământul este „izvorul, rădăcina, capul și legătura tuturor virtuților”³⁹, Sf. Ioan Scărarul îl așază spre sfârșitul Scării, pe treapta a XXVI-a, după smerenie, scriind că: „lumina tuturor mădulelor trupului o constituie ochii trupești; lumina dumnezeieștilor virtuți este însă deosebirea gândurilor și a faptelor (discernământul)”⁴⁰, iar Sfântul Ioan Damaschin arată, la fel, că „mai mare decât toate virtuțile este dreapta socoteală, care este împărâteasa și virtutea virtuților”⁴¹. Și exemplele de acest gen ar putea continua.

Dreapta socotință este știința de a gândi și de a acționa corect în viață, fără excese sau măsuri contrafăcute, fără pasiuni sau neputințe care scot omul din așezarea sa firească. Fără a fi confundată cu autosuficiența, nepăsarea sau indolența, așa cum se mai încearcă, dreapta socoteală este înțelepciunea plină de raționalitate și dragoste care știe să conducă sufletul pe cea mai bună cale pentru sine.

Exemplele cele mai pline de lumină în acest sens sunt părinții Patericului, care știau să aleagă pentru fiecare ucenic cuvântul și sfatul potrivit, în funcție de starea și de sufletul fiecăruia. În timp, chiar și pentru același ucenic sau pentru aceeași întrebare, răspunsul se putea schimba, arătându-se prin aceasta că viața este un proces dinamic și că nimic nu este mai nefolositor decât clișeele gata stabilite⁴².

Dreapta măsură ne ferește de extravagante și de căutarea lucrurilor deosebite nefolositoare. „În Ortodoxia cea de toate zilele, excepționalul este tocmai absența excepționalului, adică echilibrul de pe cale, din viața de toate zilele”⁴³, scria mitropolitul Antonie Plămădeală.

38. Sf. Ioan Scărarul, *op. cit.*, p. 245.

39. Sf. Ioan Casian, *Cuvânt plin de mult folos*, în *Filocalia*, I, p. 146.

40. Sf. Ioan Scărarul, *op. cit.*, p. 431.

41. Sf. Ioan Damaschin, *Cuvânt minunat și de suflet folositor*, în *Filocalia*, IV, p. 212.

42. „Paisie, fratele avei Pimen, a găsit un vas mic plin cu bani și i-a zis avei Anuv, fratele

Concluzii

Succinta analiză a principalelor trăsături ale monahismului echilibrat și firesc a condus la creionarea chipului omului rugător și virtuos care călătorește pe drumul greu al vieții călugărești. Un om aparent cu nimic deosebit, dar atât de altfel! La fel, și totuși altul!

Catalogat mereu ca *altceva* în raport cu lumea, monahul este, astfel, mai înainte de orice, un om care se străduiește să-și depășească condiția. „*Monah este acela care realizează, într-un trup material și josnic, rânduiala și starea celor netrupești, - spune Sfântul Ioan Scărarul - care fără încetare face violență firii, care se ține numai de poruncile și cuvintele lui Dumnezeu în tot timpul și locul și lucrul*”⁴⁴. Nu degeaba este definit cinul călugăresc cu atributul *îngeresc*. Această opțiune îl deosebește radical pe monah de lume. El este, de aceea, o provocare adresată gândirii cuminți a omului zilelor noastre și un permanent subiect de reflecție pentru toți cei care au timp să gândească și dincolo de logica cuminte și suficientă a zilelor noastre.

Prin puterea și voința de a ieși din rânduiala lumii, de a depăși efemerul și de a-și asuma verticalitatea viețuirii libere și curate în Hristos, monahul este, în al doilea rând, un model. El știe să capaciteze în jurul său toate energiile spirituale pozitive ale lumii, să fie un mărturisitor al veșnicului ideal de perfecțiune, fără de care lumea ar fi săracă, dezorientată și nemotivată. El e chemat „*să vorbească lumii, prin exemplul său, despre Dumnezeu, despre mântuire și despre viața viitoare. Monahul e apostol și garanție vie a credinței. Acesta e primul lucru cu care trebuie să se prezinte în fața lumii moderne, nu cu îndoieli și nu cu eforturi pentru a se aranja, a se îmbogăți, cum face toată lumea, căutând astfel compromisuri între viața monahală*

său: știi că cuvântul lui avă Pimen este foarte aspru; vino să ne zidim mănăstire undeva și să ședem acolo fără de grijă! I-a răspuns lui avă Anuv: dar cu ce să zidim? Iar el i-a arătat lui banii. Deci văzându-i avă Anuv s-a mâhnit foarte, socotind vătămarea sufletului fratelui. Însă i-a zis: bine, să mergem și să zidim chilie dincolo de râu. Deci a luat avă Anuv vasul și l-a pus în culionul său și trecând amândoi râul, cum au ajuns pe la mijloc, s-a făcut avă Anuv că alunecă și a căzut culionul cu banii în râu și pentru aceasta avă Anuv s-a întristat. I-a zis lui Paisie: nu te mâhni, avo, căci de vreme ce s-au dus banii, să mergem iarăși la fratele nostru. Și întorcându-se au rămas cu pace”, Patericul, p. 193-194.

43. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 26.

44. Sf. Ioan Scărarul, *op. cit.*, p. 144.

45. Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 135.

*și cea laică, fără să știe că, atunci când face așa, se pune în conflict și cu monahismul și cu lumea laică. Lumea laică îl vrea pe monah conformându-se imaginii pe care singur și-a acreditat-o. Îl vrea onest și credincios sieși*⁴⁵.

Nu în ultimul rând, monahul este și trebuie să fie un salvator. El are soluții vechi, dar perfect adevărate, pentru actualele probleme sufletești, și nu numai, ale lumii. Experiența Sfinților Părinți îi demonstrează că oamenii continuă să alunece din rău în mai rău, ajungând astăzi la trista realitate a unei lumi în prag de descreștinare. De aceea, mulți văd astăzi monahismul ca pe o soluție salvatoare, prin exemplul celor care încearcă să facă mai mult, vorbind cât mai puțin despre aceasta.

Fie ca trăsăturile specifice vieții călugărești, succint prezentate și în acest studiu, să determine o reconsiderare a valorilor care guvernează lumea contemporană, în spiritul principiilor echilibrate ale monahismului, din care s-ar putea hrăni entuziasmul și puterea unor noi începuturi.

Bibliografie selectivă

Cuvinte despre ascultare, Ed. Anastasia, București, 1997.

Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși, vol. I-IV, Tipografia arhidiecezană, Sibiu, 1946-1948; vol. V-X, E.I.B.M.B.O.R., București, 1976-1981, vol. XI, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, 1990; vol. XII, Harisma, București, 1991.

Patericul, Editura Episcopiei Ortodoxe Alba Iulia, 1993.

Grigorie de Nyssa, Sf., *Scrieri*, I, P.S.B. vol. 29, E.I.B.M.B.O.R., București, 1982.

Ignatie Briancianinov, Sf., *Fărămiturile ospățului*, Episcopia Ortodoxă Română, Alba Iulia, 1996.

Plămădeală, Antonie, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2004.

Simeon Noul Teolog, Sf., /1/, *Cateheze către monahi*, colecția *Comorile pustiei*, Ed. Anastasia, București, 1996.

Idem, *Țelul vieții creștine*, colecția *Comorile pustiei*, Ed. Anastasia, București, 1996.

Stăniloae, D., *Asceză și mistică ortodoxă*, vol. I-II, Ed. Deisis, Alba Iulia, 1993.

Vasile cel Mare, Sf., *Scrieri*, II, P.S.B. vol. 18, E.I.B.M.B.O.R., București, 1989